

печити задоволення життєвих потреб, що сприятиме послабленню соціальної напруги та підвищенню економічного й соціального добробуту в країні.

1. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі : стан і проблеми : монографія / Н. П. Борецька. – Донецьк : Янтар, 2001.
2. Лібанова Е. Досвід соціальної політики в країнах розвинутої ринкової та перехідної економіки і можливості його використання в Україні / Е. Лібанова, В. Івашкевич, В. Бевз // Україна: аспекти праці. – 1997. – № 1.
3. Режим доступу : <http://hdr.undp.org/reports/> – Human Development Report, 2009.
4. Солдатенко М. О. Соціальний захист за державними стандартами / М. О. Солдатенко // Соціальний захист. – 2006. – № 10.
5. Головатий М. Ф. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. слов. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасик. – К. : МАУП, 2005.

Рецензенти:

Романюк М.Д. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу, декан економічного факультету Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;
Івасишин О.І. – кандидат економічних наук, доцент кафедри теоретичної і прикладної економіки Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 336.51

ББК 65.26

Мигович Т.М.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176,
факс: 0342231574

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти визначення суті поняття “видатки місцевих бюджетів”. Досліджено структуру видатків Івано-Франківської області. Проаналізовано напрями використання бюджетних ресурсів органами місцевого самоврядування.

Ключові слова: місцевий бюджет, видатки місцевих бюджетів, структура видатків місцевих бюджетів.

Annotation. Theoretical aspects to definition the essence of the notion “local budgets expenses” are studied in the article. The author investigated the structure of budget expenses in Ivano-Frankivsk region. The waves of the local authorities’ budget resources usage is analyzed as well.

Key words: local budget, local budgets expenses local budgets expenses, the structure of budget expenses.

Вступ. Сучасний етап соціально-економічного поступу України потребує посилення ролі органів місцевого самоврядування в комплексному гармонійному розвитку територій. Це зумовлює необхідність пошуку органами місцевого самоврядування дієвих інструментів управління бюджетними коштами регіонів, удосконалення методів використання фінансових ресурсів адміністративно-територіальних утворень, усебічного дослідження суті та структури видатків місцевих бюджетів.

Дослідження теоретичних і прикладних аспектів механізму використання бюджетних коштів на місцях для задоволення потреб населення через механізм формування

відповідних видатків висвітлені в працях багатьох учених-економістів і практиків, зокрема таких, як І.Г. Ткачук, К.В. Павлюк, З.В. Перун, О.Д. Василик, В.М. Федосов, С.В. Ковальчук, І.Ф. Форкун, Н.Ю. Шевчук та інших. Проте більшість авторів дефініцію видатків місцевих бюджетів формують через загальне визначення видатків, не достатньо звертається увага на дослідження суті та структури саме видатків місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Видатки місцевих бюджетів відображають ступінь децентралізації влади, адже характеризують обсяги задоволення потреб населення певного адміністративно-територіального утворення, пріоритети його соціально-економічного розвитку. Місцеві видатки є інструментом досягнення справедливості в процесі надання певних благ з метою забезпечення граничного рівня добробуту кожного громадянина. Тому аналіз суті видатків місцевих бюджетів, їх структури та питомої ваги окремих їх видів у сукупному обсязі видаткової частини місцевих бюджетів потребує детального дослідження.

Результати. Видатки місцевих бюджетів виступають важелем регулювання і стимулювання розвитку різноманітних сфер економіки регіону в територіально-галузевому аспекті та з позицій задоволення потреб різних соціальних груп населення. Видатки місцевих бюджетів яскраво віддзеркалюють значення місцевих бюджетів у функціонуванні місцевого господарства, утриманні об'єктів соціально-культурного призначення, проведенні інвестиційної політики, здійсненні соціального захисту населення, охороні навколишнього природного середовища. Видаткова частина місцевих бюджетів відображає розвиток адміністративно-територіальної одиниці та визначає напрями використання акумульованих у даному бюджеті ресурсів.

Однак у сучасній економічній літературі недостатньо звертається увага на дослідження теоретичних питань щодо визначення суті видатків місцевих бюджетів. Зазвичай дефініцію видатків місцевих бюджетів формують через загальне визначення видатків. Частково можна погодитись із цією позицією, проте слід розмежувати ці поняття, адже специфіка видатків місцевих бюджетів полягає в тому, що в них закладена частина видатків, яка не фінансується з державного бюджету, тому вони відіграють визначальну роль у задоволенні потреб соціально-економічного розвитку територій.

У Бюджетному кодексі не досить чітко визначається поняття видатків місцевих бюджетів. Так, відповідно до нього, “видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі”, а бюджетне призначення трактується як “повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів..., що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування” [1, с.5]. Отже, у цьому нормативному документі видатки місцевих бюджетів узагалі розглядаються через призму функцій визначених установ і не сприймаються як окреме поняття. А детальний перелік видів видатків місцевих бюджетів у Бюджетному кодексі дається виключно за функціональною класифікацією.

О. Василик, К. Павлюк стверджують, що “видатки місцевих бюджетів безпосередньо пов’язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальні соціальні процеси в державі й, насамперед, на рівень добробуту населення, освіченості, забезпеченості медичними послугами, а також послугами в галузі культури, спорту, соціальної захищеності на випадок непередбачуваних обставин” [2, с.103].

Досить узагальнено поняття видатків місцевих бюджетів трактують А. Бабич, Л. Павлова. Під видатками місцевих бюджетів вони розуміють економічні відносини, що виникають у зв’язку з фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади [3, с.154].

Особливі погляди на видатки місцевих бюджетів мають С. Ковальчук, І. Форкун. На їх думку, “видатки місцевих бюджетів – це економічні відносини, які виникають у

зв'язку з розподілом централізованих коштів, що перебувають у розпорядженні відповідних органів влади, та децентралізованих коштів, які є власністю місцевих органів влади” [4, с.308].

Н. Шевчук вважає, що “видатки місцевих бюджетів – це економічні відносини, які виникають між суб’єктами господарювання з приводу розподілу та використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим і територіальним призначенням з метою розвитку адміністративно-територіальної одиниці та задоволення суспільних потреб” [5, с.203]. Це визначення досить вдале, оскільки органічно відтворює суть поняття видатків місцевих бюджетів, а також їх роль у розвитку конкретного територіального утворення. Проте на перше місце автор виносить розподіл наявних бюджетних ресурсів, тобто визначає видатки як похідну від доходів.

На нашу думку, головну роль у формуванні економічних відносин щодо створення та використання місцевих бюджетів відіграють видатки, тобто потреба в ресурсах формує необхідність їх акумулювання, тому вважаємо за доцільне видатки місцевих бюджетів трактувати як економічні відносини, які виникають між суб’єктами господарювання та органами місцевої влади для забезпечення розвитку адміністративно-територіальної одиниці та задоволення потреб відповідної громади через розподіл і використання грошових фондів місцевого самоврядування за цільовим призначенням.

Специфіка функціонування місцевих бюджетів найбільш повно відображається в складі та структурі їхніх видатків. Під структурою видатків місцевих бюджетів слід розуміти сукупність складових, які визначають перелік коштів згідно з бюджетною класифікацією, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом [5, с.204].

Аналізуючи структуру видатків місцевих бюджетів України, можна відстежити соціальну спрямованість бюджетної політики. Відносно висока питома вага видатків у соціальну сферу є загалом позитивна для суспільства. Видатки на соціальний розвиток забезпечують у майбутньому розв’язання питань економічного розвитку. Проте на цей час в Україні видатки соціального напрямку націлені виключно на фінансування споживацьких потреб, зокрема, на збільшення розмірів соціальних виплат і поетапне збільшення розміру мінімальної заробітної плати.

Як показують дані рис. 1, найбільшу питому вагу у видатковій частині зведеного бюджету Івано-Франківської області за 2006–2009 рр. займають соціальні видатки, зокрема, видатки на освіту – від 29,21% до 38%, охорону здоров’я – від 17,93% до 24,30%, соціальний захист і соціальне забезпечення – від 17,19% до 24,01% та видатки на державне управління – від 4,08% до 6%; найменшу – видатки на житлово-комунальне господарство – від 1,4% до 2,35%, транспорт – від 0,5% до 0,82% та сільське й лісове господарство – від 0,05% до 0,08% усіх коштів місцевих бюджетів Івано-Франківської області.

Подібна структура видатків відслідковується і за кордоном. Так, за рахунок централізованого фінансування з місцевих бюджетів США, Канади, Великої Британії здійснюється біля 80% витрат на освіту, охорону здоров’я та професійну підготовку. Частка видатків місцевих органів влади Німеччини в загальних державних витратах на зазначені цілі становить 65%. З територіальних бюджетів Російської Федерації на економічний розвиток і професійну підготовку кадрів виділяється 60% усіх видатків консолідованого бюджету, на охорону здоров’я – 55%, соціальне забезпечення – 70%, житлово-комунальне господарство – 90% [6, с.233].

Проте передумови для зростання ВВП, який, з одного боку, збільшує можливості бюджету у фінансуванні соціальних заходів, а з іншого, – зменшує навантаження на бюджет, оскільки зменшує потребу в самому соціальному захисті, забезпечує спрямування коштів на економічний розвиток [7, с.26]. Крім того, формування видаткової

частини місцевих бюджетів України на наступний рік зводиться до вирішення поточних проблем без достатньої оцінки впливу таких рішень на досягнення стратегічних цілей. Капітальні видатки фінансуються за залишковим принципом, що негативно впливає на розвиток економіки адміністративно-територіальних одиниць.

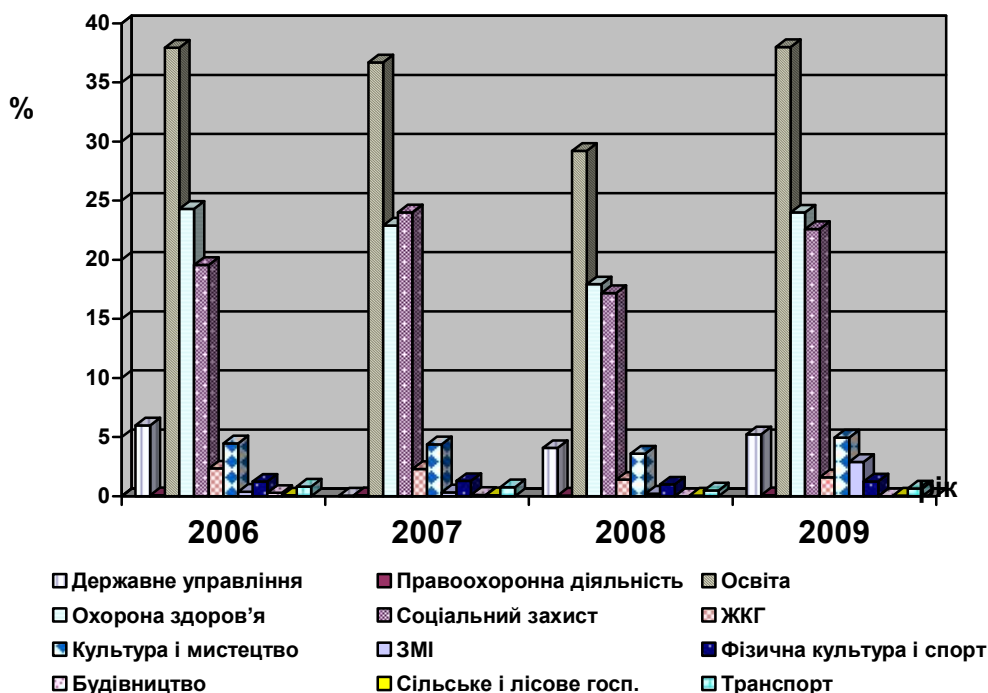

Рис. 1. Структура видатків Івано-Франківської області за функціональною класифікацією видатків за 2006–2009 роки

Про це свідчить аналіз структури видатків зведеного бюджету Івано-Франківської області за 2006–2009 роки за економічною класифікацією видатків. Значна частина коштів місцевих бюджетів – від 84% до 97,8% – витрачається на поточні видатки, тобто на фінансування споживацьких потреб. У частині поточних видатків найбільша питома вага видатків на товари та послуги – від 55% до 73,8% та субсидії і поточні трансферти – від 22% до 30% відповідно. Спостерігається значне коливання видатків на придбання основного капіталу – від 2,1% до 14%, що свідчить про непослідовну бюджетну політику та відсутність стратегії розвитку регіону (рис. 2).

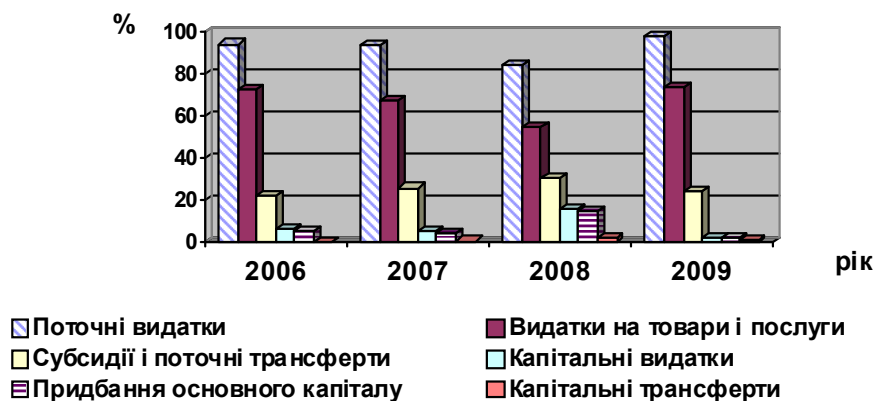

Рис. 2. Структура видатків Івано-Франківської області за економічною класифікацією видатків за 2006–2009 роки

Про пріоритетність вирішення поточних проблем і відсутність стратегії розвитку території свідчить загальний аналіз структури видатків Івано-Франківської області за 2006–2009 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Структура видатків Івано-Франківської області за 2006–2009 роки

Найменування видатків	Видатки за 2006 р.		Видатки за 2007 р.		Видатки за 2008 р.		Видатки за 2009 р.	
	Питома вага поточних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага поточних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага поточних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага поточних видатків у загальному обсязі, %	Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі, %
Державне управління	98	2	97,7	2,3	98,4	1,6	99,5	0,5
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	99	1	99,7	0,3	99,8	0,2	100	0
Освіта	95,3	4,7	95	5	94	6	97	3
Охорона здоров'я	94	6	96,3	3,7	96,9	3,1	98,4	1,6
Соціальний захист і соціальне забезпечення	99	1	99,4	0,6	99,55	0,45	99,75	0,25
Житлово-комунальне господарство	74	26	80,3	19,7	84,5	15,5	87,3	12,7
Культура й мистецтво	94	6	95	5	96,9	3,1	98,5	1,5
Засоби масової інформації	97	3	96	4	98,4	1,6	98,8	1,2
Фізична культура й спорт	96,4	3,6	96,2	3,8	94,8	5,2	90	10
Будівництво	0,2	99,8	5,6	94,4	0	100	36,5	63,5
Сільське й лісове господарство, рибне господарство та мисливство	97,2	2,8	91,8	8,2	98,9	1,1	85,2	14,8
Транспорт	100	0	100	0	100	0	100	0

Проведене дослідження показує, що питома вага поточних видатків у загальному обсязі видаткової частини в розрізі видів видатків за функціональною класифікацією становить понад 70% і коливається від 74% до 99% у 2006 році, від 80,5% до 99,7% у 2007 році, від 84,5% до 99,8% у 2008 році та від 85,2% до 99,5% у 2009 році на фінансування державного управління, правоохоронної діяльності, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення, житлово-комунального господарства, культури й мистецтва, засобів масової інформації, фізичної культури та

спорту, сільського й лісового господарства, рибного господарства та мисливства. Така важлива галузь для розвитку регіону, як транспорт, стовідсотково фінансується тільки в частині поточних видатків за весь аналізований період.

Позитивним є те, що капітальні видатки на будівництво перевищують поточні видатки, проте спостерігається тенденція до зменшення їх обсягу. Так, у 2006 році питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видаткової частини зведеного бюджету Івано-Франківської області на будівництво становила 99,8%, у 2007 році – 94,4%, у 2009 році – 63,5%.

Органам місцевого самоврядування слід формувати розвиток відповідної території через установаження стратегічних цілей із капітальним фінансуванням видатків. Тоді зникне потреба щороку витрачати величезні кошти на вирішення поточних питань і з'являться необхідні ресурси для фінансування потреб громадян, адже суть видатків місцевих бюджетів полягає в задоволенні населення адміністративно-територіальної одиниці через фінансування ряду послуг, а будь-яка послуга може надаватися органами місцевого самоврядування. Саме органи місцевого самоврядування об'єктивно можуть оцінити попит і здійснювати контроль за наданням тієї чи іншої послуги. Крім того, місцева влада може узгоджувати вид та об'єм послуги з потребами громади. Оскільки місцевому самоврядуванню (як у зарубіжних країнах, так і в Україні) не вистачає необхідних ресурсів, і насамперед фінансових, для реалізації цих завдань, у більшості країн має місце добровільний або примусовий розподіл повноважень між центральним урядом (державним органом влади) і місцевим самоврядуванням щодо відповідальності за надання послуг, відображених у відповідних видатках [8, с.38].

Висновки. Видатки місцевих бюджетів відображають економічні відносини, що виникають у зв'язку із задоволенням потреб населення конкретного регіону через використання фінансових ресурсів органами місцевої влади, виконання ними своїх функцій забезпечення фінансування ряду послуг. Визначення напрямів, форм, структури й обсягів видатків місцевих бюджетів базується на принципах раціональності, ефективності, цілеспрямованості й доцільності та відповідає стратегії соціально-економічного розвитку країни. Бюджетна політика України та зарубіжних країн на сучасному етапі має чітке соціальне спрямування, відмічається висока питома вага видатків у соціальну сферу на розвиток освіти, охорони здоров'я, соціальний захист. Проте пріоритетність фінансування соціального розвитку не є показником розвитку як регіонів, так і держави в цілому. Пожвавлення економіки приводить до збільшення обсягів виробництва, збільшення податкових надходжень, що, у свою чергу, дає змогу підвищити обсяги соціальних видатків. Але доходи громадян через інфляційні процеси та недосконалість механізму функціонування економіки поступово зменшуються, їх першочергові потреби не можуть бути самотужки задоволені. Тому на перше місце виходить потреба у фінансуванні соціальних видатків, посилюється соціальна функція держави – функція забезпечення потреб громадян у суспільних благах і фінансової підтримки найбільш уразливих верств населення. Отже, органам місцевої влади слід шукати оптимальні моделі розподілу функцій з надання послуг, додаткові джерела фінансування своїх повноважень та вдосконалення методик бюджетного планування.

1. Бюджетний кодекс України. – Офіц. док. – К. : Велес, 2008. – 72 с.
2. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 608 с.
3. Бабич А. Государственные и муниципальные финансы : учебник для вузов / А. Бабич, Л. Павлова. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 687 с.
4. Ковальчук С. В. Фінанси : навчальний посібник / С. В. Ковальчук, І. Ф. Форкун. – Л. : Новий світ-2000, 2005. – 568 с.
5. Шевчук Н. Ю. Структура видатків місцевих бюджетів України / Н. Ю. Шевчук // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 5. – С. 202–207.

6. Финансы / [под ред. Л. А. Дробозиной]. – М. : ЮНИТИ, 2002. – 527 с.
7. Величко О. Розвиток соціальної сфери у системі бюджетного забезпечення / О. Величко // Фінанси України. – 1999. – № 11. – С. 24–30.
8. Мельник А. Ф. Муніципальний менеджмент / А. Ф. Мельник. – К. : Знання, 2006. – 420 с.

Рецензенти:

Ткачук І.Г. – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фінансів Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Синиця С.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і маркетингу Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

УДК 336.273

ББК 65.26

Плець І.І.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра фінансів,
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: 0342596176,
e-mail: kfin@pu.if.ua

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження формування державного боргу. Проведена оцінка динаміки зовнішнього та внутрішнього державного боргу в Україні в останні п'ять років. На основі дослідження економічної природи державного боргу проведена оцінка економічних наслідків боргу. Розглянуто три основні відмінності в ключових питаннях про теорію формування державного боргу.

Ключові слова: державний борг, державний борг зовнішній, державний борг внутрішній, державний кредит.

Annotation. The theoretical aspects of research of forming of national debt are considered in the article. The conducted estimation of dynamics of external and internal national debt is in Ukraine in the last five years. On the basis of research of economic nature of national debt the conducted estimation of economic consequences of debt. Three basic differences are considered in key questions about the theory of forming of national debt.

Key words: national debt, national debt external, national debt internal, state credit.

Вступ. Більше двох століть ведуться суперечки між представниками різних економічних шкіл щодо доцільності використання державних запозичень з метою покриття надзвичайних витрат держави, бюджетних дефіцитів, для сприяння економічному розвитку країни. У більшості випадків існування державного боргу розглядається як негативне явище, як загроза економічній і фінансовій безпеці держави. Однак світовий досвід демонструє численні приклади нагромадження державних боргів з одночасним динамічним розвитком країн-боржників. Але, незважаючи на різні погляди на державний борг, він існував і буде існувати в кожній сучасній державі. Тому актуальним є питання дослідження теорії формування державного боргу.

Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють значну увагу проблемі державної заборгованості та методам управління державним боргом. Найбільшого поширення набули загальні дослідження сутності економічної категорії державного боргу, початкових етапів еволюції внутрішнього та зовнішнього державного боргу, проблем станов-